

Görözdi Zsolt*

Dunaszerdahely–Komárom

A Jelenések könyve 4. fejezetének homiletikai megközelítése

A Jelenések könyve 4. részében János egy nyitott ajtót lát, amely a mennybe vezet. Egy korábban már hallott hang felhívja Jánost, hogy megmutassa számára mindazt, aminek meg kell történnie. János elragadtatásában egy smaragdhoz hasonló szivárvány övezte trónust lát, amelyből villámok, hangok, mennydörgések törnek elő. Előtte hét lámpást (az Isten hét lelkét), valamint egy kristályhoz hasonló üvegtengert észlel. Azt pedig, aki a trónon ül jáspishoz és karneolhoz hasonlóan érzékeli. Körülötte négy, szemekkel teli, bikához, sashoz, oroszlánhoz és emberhez hasonló hatszárnyú élőlényt lát, akik a *trishagiont* éneklik szüntelen, és dicsérik a Mindenhatót, aki volt, van, és aki eljövendő. Mikor tisztességet, dicsőséget és hálát adnak Istennek, himnuszukra a trón körüli huszonnégy trónon ülő fehérruhás és koronás vén válaszol, akik leteszik koronájukat és leborulva egy *axios*-strófával imádják az örökkön-örökké élő Istent (11. v.):

*Méltó vagy, Urunk és Istenünk,
hogy tied legyen a dicsőség, a tisztesség és a hatalom,
mert te teremtettél mindent,
és minden a te akaratodból lett
és teremtett.*

A Jel 4 motívumaiban, irodalmi formájában, formanyelvében, részben tartalmában is tipikus apokaliptikus szövegnek mondható. Az erre írt igehirdetés ezek miatt is sajátos hozzáállást kíván meg, vagyis a szöveg olyan megközelítését, amely miközben komolyan veszi az üzenet apokaliptikus irodalmi eszközökkel közölt formáját és számol ezzel, illetve ezt részben megfejtí, néhol lefejtve találja meg a kérügmát, amelyet ez a forma több ponton kódolva közöl az ehhez nem szokott olvasónak. Ezen túl pedig olyan igehirdetői stratégiát szükséges alkalmaznunk, amely ráhangolódik az egész könyv üzenetrendszerére, s azt egybehangolja az igehirdetés általános céljaival. Részben ezek

* Görözdi Zsolt (Dunaszerdahely, 1967) Prágában, Budapesten és Bernben végezte teológiai tanulmányait és a Prágai Károly Egyetem Evangélikus Teológiai Karán doktorált. 2002-től a Dunaszerdahelyi Református Egyházközség megválasztott lelkipásztora, 2008-tól a komáromi Univerzita J. Selyeho – Selye János Egyetem Református Teológiai Karának adjunktusa. Elsősorban homiletikai, ekkleziológiai és katechetikai vonatkozású írásokat publikál.

miatt sem véletlen, hogy a textusként ritkán képezi a prédikáció alapját a szószékeinken.¹

A mennyei válasz: az istentisztelet

Ha a Jelenések könyve szerkesztett verziója szerint haladunk, az első részre kell rákapcsolódnunk, amikor is János elragadtatott és az Emberfiához hasonló első ígérteit kapja, hogy meg fogja látni, mi történik, mi húzódik a történések mélyén, és minnek kell megtörténnie. Ezt követi a hét kisázsiai gyülekezet helyzetének, szenvedéseinek, hányattatásainak, üldöztetésének, erényeinek és hiányosságainak leírása kritikákkal, figyelmeztetésekkel, bátorításokkal és ígéretekkel. Ezek után folytatódik a történet a mennyben annak megmutatásával, ami ott zajlik.

Az előzmények alapján válaszként olyan történést várhatnánk, amely feloldja a helyzetet, szabadulást hoz, megoldást kínál. Igehallgatóként közös elemeket, hasonlóságokat, párhuzamokat próbálunk felfedezni az akkori gyülekezetek és a saját szituációnk, illetve a mennyei megoldás között, számítva azzal, hogy amiképpen Isten akkor megszabadította övéit, hasonlóképpen nyújt ma számunkra is szabadulást. Ezzel szemben szinte statikus kép tárul elénk, amelyből első pillantásra hiányzik a közbelépés, a várt „akció”, amely arról győzné meg a hallgatóságot, hogy igenis, Isten nemcsak megállapítja a helyzetet, hanem szabadítóként lép be a mi történelmünkbe is.

Noha így áll a dolog, az igehirdetés meglepő módon azzal vigasztalhat és bátoríthat, hogy a mennyben istentisztelet folyik annak minden lényeges elemével.² Megtörténhet, hogy a földi gyülekezetekben ez nem lehetséges (az istentisztelet akadályoztatva van), de a mennyben zavartalanul folyik. Ami itt nem valósulhat meg, az odafent természetes folyamat, állandó történet.

Menny és föld

A trónlátomás egyik üzenete az – s ez körvonalazza a prédikáció témáját is –, hogy az Úr uralkodik, és minden ennek az uralomnak van alávetve.

Az igehirdetés arra bátorít, hogy a gyülekezet minden látszat és körülmény ellenére is vallja meg a maga hitét és reménységét. Ahhoz, hogy a gyülekezeti tagok eljussanak hitük megvallásához és meglássák a földön zajló nehéz események kimenetelét, szükségük van arra, hogy a prédikáció a „mennybe tekinteni” tanítsa őket. A mennyben látott helyzet tudatosítása erőt adhat akkor,

¹ Vö. Fekete Károly: A textusválasztás szükségessége és módjai. In: Hanula Gergely (szerk.): *Logosz és akóés – Az Ige megszólalása és megszólaltatása. Tanulmányok a 60 éves Vladár Gábor tiszteletére* Pápai Református Teológiai Akadémia, Pápa 2012, 151–164.

² Ezt a témát részletesebben kifejtem egy további tanulmányban, amely a *Teológiai Fórum* 2019/2-es számában jelenik meg *A Jelenések könyve mennyei liturgiájának homiletikai jelentősége* címmel.

amikor a földön ennek ellenkezőjét tapasztalják, tudniillik azt, hogy a gonosz uralkodik a földön.

Az igehirdetés a földi valóságot, történéseket és a történelem folyását, alakulását a mennyei valóságon keresztül láttatja és magyarázza. Célja, hogy a hallgató a menny felé, az ottani történésekre irányítsa tekintetét, bizonyos értelemben lélekben vezesse el oda, hogy mennyei, hitbeli látással találja meg orientációját a földi küzdelmeiben. Hiszen Isten a mennyben mutatja meg az elkövetkezőket, ugyanis minden ott dől el, onnan indul ki minden esemény, történés és a földi gondoknak is ott van a megoldása. Ott látható meg egyedül, hogy minek kell megtörténnie. Az ott kiadott ítélet, indítás a mérvadó, és nem az, amit a földi hatalmasságok tesznek. Isten rendelése független a földi hatalmasságok ténykedéseitől. Ezen felül a mennyei történések azt mutatják, hogy a földi rendetlenséget majd a mennyben honos rendnek kell felváltania. Ott, a mennyben már most látható mindaz, aminek idelent meg kell történnie.

A prédikáció feladata az, hogy tudatosítsa a hallgatóban: ami idelent zajlik, az a mennyben nem érvényes, s csak egy ideig folyhat, addig, amíg az istenellenes erők ténykedésének maga Isten nem szab gátat. Lehet, hogy a földön a zűrzavar, a gonosz tobzódása megengedett, viszont a mennyben egyértelműen egyedül Isten uralkodik. A gonosz itt, a földön tobzódhat, de a mennyben semmilyen mozgástere nincs. Az istenellenes erők nem szólhatnak bele a történésekbe. Bár a földön a gonosz uralma érezhető, Isten uralkodása mégsem rendült meg. Lentről úgy tűnhet, hogy a gonosz ereje, amely a gyülekezeteket nyomorgatja, olyan hatású, hogy a menny sem tud ezzel mit kezdeni. Ezzel szemben a mennyei istentisztelet, Isten trónolása azt egyértelműsíti, hogy ott minden a lehető legnagyobb rendben halad, mert a gonosz nem vetélytársa Istennek. Egyszerűen nincs vele egy súlycsoportban. Fontos ezt hangsúlyozni a gyülekezetekben, ahol némelyek lelki beállítódásuktól függően néha már-már olyan félelemmel beszélnek a gonoszról, annak hatalmáról, erejéről és tevékenységéről, mintha az felérhetne Istennel. Rajta kívül senki nem ülhet a mennyi trónon. Sem földi uralkodó, sem a fenevad. Az ül ott, aki volt, van és eljövendő (Jel 4,8), (világosan megkülönböztetve a fenevadtól, aki csak volt és van, de a jövő távlata számára nincs megadva).

A mennyei hierarchia

Az igehirdetésnek láttatnia kell a mennyei „hierarchiát”. A trónon ülő kiemelt, központban van, és senki nem veheti át a helyét. Egyedül ő uralkodik. Mellette minden és mindenki csak alárendelt szerepet tölthet be. A prédikáció azt munkálja, hogy ez a mennyei rend a hallgató életében is megvalósuljon. Minden uralom, hatalom csak az övé, az egyetlen trón csak őt illetheti meg. A prédikáció akkor is ezt hirdeti, amikor úgy tűnik, hogy a földi trónokon ülő hatalmasságok istent játszanak, olyan nekik megadott hatalommal, amellyel

árthatnak az Istenhez tartozó híveknek. A prédikátor int arra, hogy a földi rendszer, hatalom nem válik, nem válhat istenivé.

A Jelenések könyve arra a meglátásra vezeti a hallgatót, hogy ami a mennyben zajlik, az itt, a földön is lassan, fokozatosan szintén honos lesz. A Jel 4-ben konkrétan nincs szó arról, hogy ez a mennyei uralkodás látható és érezhető módon valósulna meg a földön, de a himnusz utalásai (ld. *A himnuszok homiletikai jelentősége* alcím alatt) és a Jelenések könyve vonulatának egyik üzenete az, hogy lépésről lépésre történik a szabadítás és a részgyőzelmek teljes győzelemhez vezetnek. A Jel 4-re épülő igehirdetés nem vehető el a reménység horizontját. A mennyei istentisztelet a trónon ülő uralkodásában látja és értelmezi a világot, annak folyását s benne a hívek létét, személyes életét is. Talán nem ragadjuk ki az eredeti intenciójából Brueggemann többek által kedvelt meghatározását az igehirdetés lényegére, amikor éppen itt idézzük:

„[...] az igehirdetés [...] készséges, megbízható, meglepő javaslat, arra nézve, hogy a valós(ágos) világ, amelybe Isten hív minket, hogy abban éljünk, nem az a világ, amelyet a korunk uralkodói mint számunkra elérhető világok elénk tárnak.”³

A mennyei ajtó

János mennybe való elragadtatása elsősorban a mennybéli történések megértése érdekében szükséges, ugyanis egyedül ezáltal lehetséges értelmezni a földön zajló eseményeket is. Az üzenet szempontjából másodlagos, hogy mit jelent a mennyei ajtó, a mennybe való feljutás lehetősége. Ezt az igehirdetők többféle jelentéssel próbálják felruházni. A mennyei ajtó megnyílása jelenthetné esetleg a halálunk révén történő átlépést Isten mennyei világába,⁴ amelyben leginkább akkor lesz részünk mintegy célba jutásként, ha életünk folyamán a mennyei útmutatás alapján élünk. Továbbá: annak tudata, hogy a mennyei ajtó nyitva van, reményt és erőt adhat, amikor a földi ajtók bezárulnak előttünk; de ez egyben figyelmeztetés is, hogyha a menny be lenne zárva, minden reményünk szertefoszlana, bármilyen (földi) ajtók nyílnak is ki előttünk (könnyebbé téve az előrejutásunkat). Vagy: a halállal bezárul minden földi ajtó, a mennyben viszont kinyílik egy másik.⁵ Mások szerint a mennyei ajtó megléte örömhír: a bűn miatt Isten bezárta a mennyország kapuját, az ember elveszítette a visszatalálás lehetőségét. De a mennyei ajtó kinyílása a Jézus halálakor kettészakadt kárpit egyik analógiája is: a bűnös előtt lehetőség nyílik arra, hogy Jézus által, Jézussal, az érdemében reménykedve a kegyelmes Isten elé járuljon, visszatérjen hozzá. Viszont az ember döntése, tette a belépés.⁶ A nyitott ajtó jelentheti Isten

³ Brueggemann, Walter: *Finally Comes the Poet: Daring Speech for Proclamation*. Fortress Press, Minneapolis 1989, 3.

⁴ Hegedűs Lóránt: *Apokalipszis most és mindörökké*. Püski Kiadó, Budapest 2005, 107.

⁵ Uo. 108.

⁶ Cseri Kálmán: *Ami történni fog*. Budapest-Pasaréti Református Egyházközség, Budapest 2014, 18.

megközelíthetőségét, egyfajta részesedést Jézus áldozatában, s abban, ami nála történik.⁷ A belépés, az Isten világába való belépés az Ige olvasása, átélése által történik, de nem fizikai közeledésről van szó, hanem arról, hogy meghallhatjuk őt magát.⁸

Ezen igehirdetői értelmezések többsége, amely azt szeretné elérni, hogy a gyülekezet számára közelivé, megragadhatóvá tegye a mennyei ajtó képét, jogosnak tűnhet, ugyanakkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a mennyei ajtó, valamint egy kiválasztott (reprezentáns) személy mennyei utazása (megbízatása, a neki adott magyarázatok stb.) az apokaliptikus irodalom olyan elemei, amelyekhez hasonlóak például Énók apokalipszisében is megjelennek.⁹ Funkciójuk ahhoz hasonló, amit a Jelenések könyvében láthatunk: a kiválasztott ismerheti meg a mennyben zajló események értelmét, titkát, amelyet aztán továbbad a földieknek.

Meglátásom szerint ezt a motívumot inkább az apokaliptikus irodalom sajátosságaként kell kezelnünk. Ugyanis, ha az újszövetségi apokaliptikus könyvünkben központi üzenettel bírónak tartjuk a mennyei ajtót és mennybe való feljutást, akkor akár Énók utazását is más szinten kellene kezelnünk, mint ezidáig, amire egyébként nincs készletésünk. Úgy vélem, az apokaliptikus irodalom ehhez hasonló sajátosságait úgy szükséges magyaráznunk a szószerűen, mint amelyek ennek az irodalmi műfajnak velejárói, s mint amelyek csak kísérik utunkat, hogy eljussunk a kérügmához.

A himnuszok homiletikai jelentősége

Felmerülhet a kérdés: ha ez sem számít központi üzenetnek, noha az említett igehirdetők nagyon is lényeges üzeneteket közvetítettek igehirdetéseikben, még akkor is, ha a textus intenciója nem éppen a kifejtett témákra irányult, akkor mi lehet textusunk azon pontja, amelynek megtalálásával megérthetjük az üzenetet?

Mint előbb már jeleztük, a gyülekezetek váradalma az volt, hogy csak Isten közbelépése oldhatja meg a fennálló egzisztenciális gondokat. Hol találkozunk ezzel, amikor a mennyben nem látható az Úr konkrét cselekvése? Nézetem szerint ezt a himnuszok teszik érthetővé és konkrétá. Abban a néhány sorban, amelyet a Jel 4 többi és az igehirdetők által általában sokat magyarázott eleme, képe az üvegtenger, a szivárvány, a lények, a színek stb. már-már háttérbe szorít. Az isteni közbelépést éppen a himnuszok magyarázzák.

⁷ Ablonczy Dániel: *Jelenések könyve*. Open Art Kiadó, Budapest 2002, 42.

⁸ Sebők János: *Jöjj, Uram Jézus!* Református Mentő Misszió, Mád [é. n.] 15.

⁹ Baán István (ford.): *Hénokh könyve*. In: Vanyó László (szerk.): *Apokrifek*. Ókeresztény írók 2. Ford. Baán István, Ladocsi Gáspár, Ladó László. Szent István Társulat, Budapest 1988, 38–145.

A trishagion

Szent, szent, szent az Úr, a mindenható Isten, aki volt, és aki van, és aki eljövendő (Jel 4,8). Ez a magasztalás több igehirdetői témát tár elénk. A Jelenések könyvében a trishagion egy korábbi isteni közbelépést idéz fel, és párhuzamot von a hajdani és a jelen helyzet között. Az Ézs 6,1–3 és szövegkörnyezete a trónra lépő és a maga teljes dicsőségében uralkodó háromszor szent Isten közelgő győzelmét, az ellene feszülő erők, hatalmasságok emberek feletti uralkodását, felemelkedését, magasztosságát, haragját, ítéletét, ítélezését hirdeti, amely egyben egyfajta helyreállítás is. Az Ézs 5,16-ban a szent Isten a maga szentségét mutatja meg, amikor igazságot tesz. Benne van a szentség teljessége.

Klaus-Peter Jörns összefüggésbe hozza ezt a verset az Ézs 24,23-mal, ahol a Jeruzsálem vénei előtt dicsőségesen ragyogó Isten-király uralkodása ítéletet hirdet és győzelmet arat, hozzátevé, hogy itt is az ítékezés motívuma a döntő.¹⁰ Semmiképpen nem mellőzhető, hogy a Dán 7,7–14 párhuzamos ezzel, ahol a trónra lépő Úr az ítékezést (is) megkezdi. A Jelenések könyve is innen indítja el a történéseket: a „trónjelenet” egyúttal nyitánya az ítéletnek, amely minden kétségen felül beteljesedik.¹¹

A Jelenések könyve tehát az ószövetségi képeket idézi meg, és ezzel azt hirdeti Istenről, hogy miután trónjára lép nem tétlenül tetszeleg, hanem mindenhatóságánál fogva ítélezik. Emellett Isten trónra lépését előképként írja le, és míg párhuzamot von Ézsaiás könyve és a Jelenések könyve között, azt sugallja, hogy amiképpen Isten egykor trónra lépett és ítéletet gyakorolt, mostani trónra lépésével is ugyanazon dolgok bekövetkezésével lehet számolni. A Jelenések könyvének további fejezetei pontosan ezt fejtik ki.

Amikor az igehirdető ma idézi fel a Jel 4-et a jelenkori gyülekezet számára, hasonló folyamat játszódik le. A bibliai példák az mutatják meg, hogy Isten miként nyújt szabadítást az ítéletében, s egyben arra biztatják az igehallgatót, hogy ma is reménykedjék szabadításában és számoljon azzal. Az igehirdetés a korábban tapasztalt isteni közbelépéssel vigasztal, és ad reménységet Isten előbbihez hasonló, éppen számunkra előkészített szabadításában. Bár a Jel 4 még nem szól konkrét isteni lépésekről, a textusunkat követő fejezetekben már a közbelépés látható jeleiről, „részeredményeiről”, majd pedig a teljes beteljesedésről olvashatunk. Ezek is a hitbeli ráhagyatkozásra és a reménység megélésére, tanítanak, illetve olyan körülmények között is erősítik a gyülekezet változás felőli meggyőződését, amikor a szabadítás még nem látható, nem érezhető, de a trón elfoglalásával már visszavonhatatlanul megkezdődött, és ez „garanciája” a teljes, végső győzelemnek.

¹⁰ Jörns, Klaus-Peter: *Das hymnische Evangelium. Untersuchungen zu Aufbau, Funktion und Herkunft der hymnischen Stücke in der Johannesoffenbarung*. Studien zum Neuen Testament, Band 5. Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh 1971, 28.

¹¹ Jörns megemlíti azt is, hogy Isten trónralépése nem mindig van kapcsolatban az ítélettel, viszont a bíraskodással annál inkább; ld. Zsolt 9,8; 11,4. Uo. 40.

Az *aki volt, és aki van, és aki eljövendő* (Jel 4,8) háromtagú jellemzés további üzenettel bővíti a fentieket, illetve árnyalja azokat. Klaus-Peter Jörns úgy véli, hogy a trishagion második sora eszkatológikus hangsúllyal utal a 2Móz 3,14-re:¹² *Vagyok, aki vagyok*. Nemcsak Isten állandóságát jelzi, hanem – akárcsak a Jelenések könyve több más helyén, amely újra és újra visszatér az eljövételhez – az Úr érkezését hirdeti. Ennek hatása később érezhető, de a négy élőlény már előre is ezért ad hálát a himnuszban. A himnusz azt fejezi ki, s az igehirdetés is erre figyelmeztet és ezzel bátorít, hogy az Úr eljön, győzedelmesen közbelép, nem hagyja övéit a segítség nélkül. Amikor pedig mindez megtörténik, s a Jelenések könyve több szempontból is feleleveníti az érkezést, az maga a döntés, a harag, az ítélet napja, a megoldás kezdete, illetve a győzelem ünneplésének kezdete (vö. a Bárány menyegzője), a parúzia, amely az ellenségek számára ítéletet hoz, az Isten népe számára pedig megoldást, sőt végső megoldást, szabadulást, megváltást. A Jelenések könyve komolyan veszi azt is, hogy eljön a kísértés órája (Jel 3,10), de még komolyabban azt, hogy Isten megjelenik, és ez a döntően fontos. Ez pedig nem marad el. A Jel 22,20 is, amely az egész könyvet záró egység része, erről biztosítja a mindenkori gyülekezetet: *Bizony, hamar eljövök*.

Antifóna és imádat

A következő, himnuszszerű antifóna, axios-strófa egyrészt válaszként szól a huszonnegy vén részéről a négy élőlény himnuszára, másrészt a gyülekezet magatartását, hitvallását, reakcióját is jelzi (Jel 4,11):

*Méltó vagy, Urunk és Istenünk,
hogy tied legyen a dicsőség, a tisztesség és a hatalom,
mert te teremtettél mindent,
és minden a te akaratodból lett
és teremtett.*

Az igehirdető számára „kézenfekvő” a minden gyülekezet számára aktuális téma: az Isten népének válaszadása. Miután az igehirdetés feladatai közül melőzhetetlen annak ekkleziológiai és ekkleziasztikai vonzata, a gyülekezet építése, nevelése, az igehirdető okkal keres olyan fogódzókat a textusban, amelyeket az igehallgató „aprópénzre válthat”, élethelyzeteiben alkalmazhat, átélhet, s amelyek összhangban vannak a textus intenciójával, ezért tárgyalásuk nem erőltetett. (Nem arról van szó, hogy a prédikátor saját habitusából, beállítódásából, lelkileti hovatarozásából, teológiai orientációjából kiindulva tárgyalja a hozzá közel álló, számára kedves témákat, függetlenül attól, hogy a textus azt megkívánja-e, vagy sem.) Ebben az értelemben a Jel 4 alapján szóló igehirdetés egyik további feladata, hogy tanítsa a gyülekezetet a mennyei történésekhez méltó válasz megadására, vagyis arra, hogy dicsőséget, tisztességet, hálát adjon az örök-

¹² Jörns, Klaus-Peter: *i. m.* 28. A szerző kifejti azt is, hogy több himnuszban a „volt, van és eljövendő” szintén az ítélethozatalhoz köthető.

kön élő Istennek, leboruljon előtte (leessen, ledőljön, leborulva hódoljon), ledobja koszorúját (koronáját), és imádja az Urat. Annál is inkább, mert helytálló az a megállapítás, hogy a huszonnégy vénben a földi egyház reprezentánsait is láthatjuk. A prédikáció az imádat módját szavakban, imádságban vagy étellel közölt tartalmát, akár formáját, hasznát tanítja. A Jel 4 gazdag hátteret nyújt ehhez.

Az, hogy a vének a korábbi versekben trónokon ülnek, fejüket pedig aranykoronák díszítik, majd leborulnak és koronájukat leteszik Isten trónja elé, azt jelképezi, hogy megfosztják magukat méltóságuk szimbólumaitól. Ez a jelképes cselekedet rámutat a teremtmény egyfajta kettősségére is. Az ember Isten által felemelt, megajándékozott, a vele való közösséggel/közelséggel megáldott teremtmény, ugyanakkor ez a közelsége az Úrhoz egyértelműen arra indítja őt, hogy mint alárendelt teremtmény lemondjon a kiemeltségről a Teremtő hatalmossága előtt, és a dicsőséget egyedül neki adja. Isten mellett minden rangsorolás, méltóság, dicsőség értelmét veszti. Az ő jelenlétében más nem ülhet trónon és koronát sem viselhet.

Hasonló homiletikai értéke van a négy élőlény szerepének is. A vénekhez hasonlóan az élőlények is Isten hatalma alá vannak vetve: leborulnak, hatalmát elismerve imádják, és szünet nélkül dicsőítik őt, mert a teremtett világban az a rend, hogy minden teremtménynek hódolnia kell a Teremtő előtt. Ez azt is jelenti, hogy minden történés csak akkor indulhat el, ha maga Isten rendeli el azt. Legyen bár ember, világ feletti lény, angyal a trón körül, önálló szerepe, kezdeményezése nem lehet, csak az Úr utasítására tehet bármit is. Az Isten „alá” rendelt teremtmények nem imádandók (vö. Jel 22). Itt a lények egyetlen tevékenysége a leborulás és imádat. Jiří Mrázek figyelmeztet arra, hogy itt a nem monoteista vallási elképzelésekben szereplő lények rendelik alá magukat az egyetlen, igaz Istennek, és mondanak le mindenféle hatalmi igényről. Miközben pedig a Teremtőt dicsérik és magasztalják, egyértelműen kinyilvánítják, hogy ők csupán teremtmények, s ez adja meg a pontos helyüket és szerepüket.¹³

Míndez fontos alap lehet az igehirdetés egyik s egyre gyakrabban előforduló témájának kifejtéséhez. Némelyik szellemi irányzatban, mozgalomban vagy körben, mint amilyen például a spiritizmus, az ezotéria, a mágia stb., a földön túli feltételezett lények szerepe igen nagy hangsúlyt kap. Az igehallgatók ezzel is konfrontálódnak, de hallják a jelenség szószéki tagadását is. A Jelenések könyve szépen vezet gondolatainkat: nem vitatja a földi szem számára láthatatlan „lények” létezését, amelyeknek itt éppen ószövetségi alapjai vannak (vö. Ézs 6, Ez 1), behatárolja, hogy milyen lényekről lehet szó, és feltétel nélkül, teljesen alárendeli őket Istennek. Az önálló akaratuk arra vezet őket, hogy őelőtte leboruljanak, ehhez hasonlóan az angyalok is, akik közül a Jelenések könyvében néhányan csapásokat bocsáthatnak a földre, de kizárólag Isten engedélye, kezdeményezése nyomán. Közöttük már nincs hierarchia, illetve az Úr engedélye nélkül nem

¹³ Mrázek, Jiří: *Zjevení Janovo*. Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha 2012, 69.

gyakorolhatnak hatalmat az emberek fölött, nem árthatnak, mint ahogy arról sincs szó, hogy felsőbb, tehát isteni utasítás nélkül segítenének az embernek (az angelus interpres nem ez a kategória).

Ha a mennyben az itt felvázolt rend honos, a gyülekezet sem tehet mást, mint aszerint cselekszik, amit ez a mennyei hierarchia megjelenít, s amire az indít. Az igehirdetés által meg kell tanulnia elismerni, hogy ott, ahol a döntés születik, s ahol az események elindulnak és irányt vesznek, egyedül Isten tud lépni, ő képes bármit tenni, és egyetlen önmaga, népe vagy akár Isten által megkoronázott teremtmény sem képes erre. Kiváltképp igaz ez, ha itt eszkatológikus keretben, összefüggésben beszélünk az eseményekről. Minden lépés Istent illeti, csakis ő érdemli az imádatot. Ezt jelzi az *Urunk és Istenünk* megszólítás is (Jel 4,11, vö. Jn 20,28). A himnuszbeli megszólítás jelzi azt, hogy bármilyen földi (vagy mennyei) hatalmasság tartana igényt a hódolatra, mint ahogyan azt a korabeli gyülekezet az uralkodóiktól látta, egyetlennek sem jár ki az Úr és Isten megnevezés, hanem csak annak, aki a mennyei trónuson ül. Ez hitvallás, csakis Istenre vonatkozhat.¹⁴ Ami erre reakció lehet a gyülekezet részéről, az csakis Isten imádata. Az imádat annyit tesz, hogy elismerjük Isten Úr voltát. Ez cselekedetekben is megvalósul: letesszük a koronánkat, vezetésére bízunk magunkat, visszaadjuk neki a tőle mint Teremtőtől kapott életünket.¹⁵ Az imádat azt a magatartást jelenti, hogy elutasítjuk az ember, a teremtmény istenítését, küzdünk ez ellen, és Isten felé fordulunk. Az imádat mindennapokban megnyilvánuló magatartás, életszemlélet, lelkület: elismerjük istenségét, teremtői mivoltát és hatalmát, bizalmunkat egyedül őbelé vetjük, iránta feltétlen engedelmességet tanúsítunk.¹⁶

Lényeges témát jelent az igehirdetésben az axios-strófa indoklása: *mert te teremtettél mindent, és minden a te akaratodból lett és teremtett* (Jel 4,11). Az antifóna az Úr hatalmát, dicsőségét, tisztességét a teremtéssel, teremtő akarattal kapcsolja össze. Jellemzőnek mondható, hogy a szabadítás értelmezésében református írásértelmezésünk inkább a megváltásra összpontosít, mint a teremtésre. A Jel 4 a gyülekezetet dicsőítésre, magasztalásra indítja a teremtésért, mert ő a Teremtő, mert akarata szerint állapította meg a teremtett világ működését, és mert minden ami történik, összhangban van teremtésének rendjével. Nem történik semmi, ami kívül esne akaratan és tervén, amely már a teremtéskor lefektetett, s amelyet senki teremtmény nem tud megváltoztatni. Ugyanakkor a teremtés párhajként párhuzamba állítható az új teremtés, amelyről a könyv utolsó himnuszát követően találunk híradást (Jel 21), annál is inkább, mert a teremtés a kezdetekre tekint, a himnusz viszont az utolsó időkre vonatkozik. A keresztyén reménység két vonatkozása van a Jelenések könyvében: vonatkozik egyrészt arra, ami a földön,

¹⁴ Klaus-Peter Jörns megjegyzi, hogy Domitianus vezette be a „Dominus et Deus noster” kifejezést a császárok megnevezésére. Jörns, Klaus-Peter: *i. m.* 36.

¹⁵ Sebők János: *i. m.* 17.

¹⁶ Cseri Kálmán: *i. m.* 21–24.

a társadalomban, az egyházban megy végbe (változások, szabadulás), másrészt pedig az eszkatológiai, időn kívüli/túli váradalmak beteljesedésére.

Az imádat tehát a szabadulás megtapasztalását megelőző, de azt eldöntött tényként kezelő gyülekezeti magatartás. De kit is imád és milyen közbelépésért ad hálát a gyülekezet?

Isten-predikátumok

A Jel 4 Istenre vonatkozó kijelentései, megállapításai külön homiletikai értékkel bírnak: trónon ül, emberi érzékekkel felfoghatatlan, megfoghatatlanul ragyog; szent, mindenható, mindig levő, örökkévaló, élő, eljövendő, dicsőséges, méltó a dicséretre, imádandó, hatalmas, mindenható, tisztességgel bíró, teremtő, akarátát érvényesítő stb. Mindezek jó alapot nyútanak az igehirdető számára, hogy árnyalhassa, illetve elmélyítse az istenképet, felhívja a figyelmet Isten predikátumaira, amelyek esetleg az igehallgató lelkeségétől függően háttérbe szorulhatnak.

Ha az itt rajzolt képet egybevetjük az igehirdetéseink általánosnak mondható istenképével, amely inkább „emberközelibb” Istenről beszél – lehajol, megkönyörül, odafordul, összegyűjt, szeret, irgalmasan és kegyelmesen bánik velünk, gyógyít, segít, megbocsát, elenged, megkeres, visszafogad, gondot visel, kijelenti magát, vezet, tanácsol, ígét adja stb. –, itt inkább a világlelettsége, kozmikus uralma, ítélethozatala, teremtői akarátának érvényesítése, szent voltának és erejének „demonstrálása” domborodik ki.

Helyénvaló Jörns megjegyzése, hogy a himnusz a zsidó apokaliptikának megfelelően nélkülözi az antropomorfizmusokat.¹⁷ Hasonló jelenséggel találkozunk a Jelenések könyve Krisztus-képénél is. Krisztus itt a győztes ítélet-végrehajtó, akinek lova szügyéig gázol ellenségeinek vérében. Ez mást emel ki, mint az a kijelentés, hogy ő az, aki isteni erejéről lemondva életét adja az emberért. Ezzel szemben a Jelenések könyve a minden ellenségét maga alá vető és ítéletet gyakorló Krisztus erejét tárja elénk – igaz, a megöletett, legyőzöten is győztes Bárány képével együtt. Ez nem azt jelenti, hogy itt az Atya és a Fiú másik arcát mutatja be, amely azelőtt ismeretlen volt, most pedig nyilvánvalóvá lesz, hogy ezáltal többé ne ugyanaz a szerető, az övéit számontartó, lehajoló Isten legyen, mint amilyennek őt ismertük. Ellenkezőleg. Gondoljunk a trón körüli hét lámpásra. A hét lámpás (Jel 4,5) Isten hét lelke a hét kisázsiai gyülekezet lámpását idézi. Ennek egyik üzenete az, hogy Isten előtt vannak a gyülekezetek, azoknak tagjai és ügyei. Ő számontartja övéit (vö. Jel 2–3), és ez a számontartás nem szűnik meg, érvényes marad mindig, mindenhol és bármilyen körülmények között. A legnagyobb dicsőség, hatalom, uralkodás nem jelenti azt, hogy a gyülekezetek ügye, sorsának alakulása mellékessé, jelentéktelenné válik Isten előtt. A Jel 4 alapján szóló igehirdetés az ítéletet és hatalmat gyakorló Istenre irányítja rá a hallga-

¹⁷ Jörns, Klaus-Peter: *i. m.* 42.

tóság figyelmét, aki övéivel van (vö. Jel 21,3), és szabadítja őket. Ő a világért van, de felülemelkedik azon. Legyőzi a világ ellenséges erőit, s a győzelem kivívása az ellenséges erők megítélése, legyőzése és egyben megsemmisítése. Itt az Úr nem igékkel felel a világ jajszavára, nem szóval bátorít, ígér, vigasztal, hanem az uralkodásával. A Jel 4 azt hirdeti, hogy Isten mindenható uralkodó, aki látszatra ugyanúgy trónon ül, mint a földi hatalmasságok, de világ fölötti környezetben: üveg-tenger van trónja előtt, a trónból nem földi eredetű és erejű villámok, hangok és mennydörgések törnek elő, a hódolók nem is emberi, földi lények. Királyként, uralkodóként ül, de földi uralkodók összevethetetlenek vele. Uralkodását nem szükséges tettekben felmutatnia, manifesztálnia, bizonyítania, nem kell mozdulnia, tennie, cselekednie. Itt akarata az elsődleges, lényeges, amely maga a szabadítás kezdete.¹⁸

Zárszó

A Jelenések könyvének 4. fejezete sajnos méltatlanul mellőzött, illetve több szinten akár félremagyarázott igeszakasz a szószékeken. Ebben a tanulmányban az igehirdetői munka felől vizsgálva igyekeztünk rámutatni ennek a fejezetnek központi üzeneteket hordozó motívumaira. Itt nem foglalkozhattunk (ezt más helyen tesszük meg) olyan további elemekkel, nehezen magyarázható, néhány esetben tipikusan apokaliptikus irodalmi motívumokkal, amelyeknek kifejtését, magyarázatát több igehirdetést tartalmazó kötetben is fellelhetünk: a már érintett mennyei ajtó, a trón és a trónon ülő leírása, a drágakövek, illetve féldrágakövek, a szívárvány szimbolikája, a villámok, a fény- és hangjelenségek, az üveg-tenger, az élőlények szimbolikája (szárnyaik számának jelentése és azonosításuk a négy evangélistával, illetve evangéliummal) stb.

Ezeket némely igehirdető előszeretettel identifikálja,¹⁹ és aktuális üzenetet keres és talál külön-külön szinte mindegyikben. E téren azonban óvatosaknak kell lennünk. Bizonyára meggyerő az, amikor az igehirdető minden titokra választ tud adni, s minél egyértelműbb, magabiztosabb, konkrétabb, tetszetősebb, annál inkább látszik biztosnak az ő „beavatott” volta és ismereteinek gazdagsága, de csak látszatra.²⁰

Az igehirdetői munka során a Jelenések könyve a nyitottságra tanít, olykor azonban az elkerülhetetlen bizonytalanságra, ismereteink részlegességének elfogadására ébreszt rá, de ugyanakkor fel is szabadít a kényszeres konkretizálás, egyértelműsítés alól. Emellett beismerésre is készítet, amikor tanácstalanok vagyunk, és nem tudjuk, nem értjük pontosan a szöveget. Nem szükséges a min-

¹⁸ Vö. Jörns, Klaus-Peter: *i. m.* 43.

¹⁹ Ld. az 5., 6. és 8. lábjegyzetet.

²⁰ A szerző nem fedezte fel a példaként felhasznált kötetek igehirdetőinek ezt a szándékát, sokkal inkább azt a törekvését érzékelte, amellyel a hallgató számára segítséget akart nyújtani a megértéshez.

dentudó prédikátor szerepébe bújnunk csak azért, hogy valamilyen fogódzót adjunk a hallgatóknak.

Természetesen ennek a fejezetnek minden igéje, eleme, sőt szava fontos, s ez érvényes marad akkor is, amikor egy-egy további, sőt akár az igazi értelmük, jelentőségük jelenlegi ismereteink ellenére is rejtett marad. Ennek oka bizonyára az, hogy az apokaliptikus irodalom formanyelve és kódrendszere idegen számunkra, vagy mert jelen helyzetünkben nem vagyunk képesek meglátni azt, ami más korban, helyzetben esetleg érthető lenne. A Jelenések könyvének írója és hallgatósága jól ismerte a motívumok hagyományát, aktuális értelmét, és különösebb magyarázat nélkül is megértették a szerző szándékát és az által közvett üzenetet.

Nem véletlen, hogy nem egy jobban megmagyarázott szöveg maradt ránk. Ezért nekünk sem az a dolgunk, hogy erőltetett magyarázatokat nyújtsunk hallgatóinknak. Különösen akkor nem, amikor ezek szerepe és jelentősége másodlagos a kérügma szempontjából. A kontextus, az egész könyv üzeneti íve, illetve a tárgyalt fejezet „trónjelenete” mint kép, illetve történés, és a himnuszok mint költői szövegek együtt adják az igehirdetés témáit, lelkületét, gerincét, irányát. Ha nem vesszük figyelembe ezeket, s az alapüzenetet a sok motívum boncolgatásával próbáljuk kihámozni, könnyen juthatunk zsákutcába, és nem látjuk meg a mélyebb igazságokat.

Felhasznált irodalom

- Ablonczy Dániel: *Jelenések könyve*. Open Art Kiadó, Budapest 2002.
- Baán István (ford.): Hénokh könyve. In: Vanyó László (szerk.): *Apokrifek*. Ókeresztény írók 2. Ford. Baán István, Ladocsi Gáspár, Ladó László. Szent István Társulat, Budapest 1988, 38–145.
- Bohren, Rudolf: *Predigtlehre*. Chr. Kaiser Verlag, München 1971.
- Boross Géza: *Homiletika*. „Szólj!” – Homiletikai tankönyve 1. Dunántúli Református Egyházkerület, Pápa 2015.
- Brueggemann, Walter: *Finally Comes the Poet: Daring Speech for Proclamation*. Fortress Press, Minneapolis 1989.
- Cseri Kálmán: *Ami történni fog*. Budapest-Pasaréti Református Egyházközség, Budapest 2014.
- Engemann, Wilfried: *Einführung in die Homiletik*. A. Francke Verlag, Tübingen–Basel 2011.
- Fekete Károly: A textusválasztás szükségessége és módjai. In: Hanula Gergely (szerk.): *Logosz és akeós – Az Ige megszólalása és megszólaltatása. Tanulmányok a 60 éves Vladár Gábor tiszteletére* Pápai Református Teológiai Akadémia, Pápa 2012, 151–164.
- Fekete Károly, id.: *Homiletika*. Debreceni Református Theológiai Akadémia gyakorlati teológiai tanszékének tanulmányi füzetek 3. Debrecen 1993.
- Filipi, Pavel: *Pozvání k nadějí. Katpřítoly o homiletické hermeneutice a exegetice*. Kalich, Praha 2006.

- Frey, Jörg: Was erwartet die Johannesapokalypse? Zur Eschatologie des letzten Buch der Bibel. In: Frey, Jörg – Kelhoffer, James A. – Tóth, Franz (szerk.): *Die Johannesapokalypse. Kontexte–Konzepte–Rezeption*. Mohr Siebeck, Tübingen 2012.
- Grözinger, Albrecht: *Homiletik*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 2008.
- Hahn, Ferdinand: *Frühjüdische und urchristliche Apokalypitk*. Neukirchener, Neukirchen-Vluyn, 1998.
- Hegedűs Lóránt: *Apokalipszis most és mindörökké*. Püski Kiadó, Budapest 2005.
- Jörns, Klaus-Peter: *Das hymnische Evangelium. Untersuchungen zu Aufbau, Funktion und Herkunft der hymnischen Stücke in der Johannesoffenbarung*. Studien zum Neuen Testament, Band 5. Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh 1971.
- Lohse, Eduard: *Die offenbarung des Johannes*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen–Zürich 1988.
- Mrázek, Jiří: *Zjevení Janovo*. Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha 2012.
- Müller, Hans Martin: *Homiletik*. De Gruyter, Berlin–New York 1996.
- Nagy István: *Homiletika*. Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara, Gyakorlati Teológiai Tanszék, Budapest 2006.
- Schimanowski, Gottfried: *Die himmlische Liturgie in der Apokalypse des Johannes*. Mohr Siebeck, Tübingen 2002.
- Sebők János: *Jöjj, Uram Jézus!* Református Mentő Misszió, Mád [é. n.] 15.
- Tóth, Franz: Der himmlische Gottesdienst in Offenbarung 4–5. In: *Spes Christiana* 15–16 (2004–2005), 35–51.

* * *

Diese Studie untersucht das 4. Kapitel der Offenbarung aus homiletischer Sicht. Der Text (als Predigttext), der direkt auf die Kapitel 1–3 reagiert, verkündet die Botschaft in der Formsprache der apokalyptischen Gattung. Eine Predigt über diesen Text fordert einen spezifischen Zugang, der das kodierte Kerygma zu finden versucht, während sie auch die durch apokalyptische Mittel angegebene Form ernst nimmt. Die Studie konzentriert sich auf das Narrative, (auf Geschehnisse) der Off. 4, den himmlischen Gottesdienst und die Herrschaft Gottes und zeigt, daß diese mit den zwei Hymnen des Kapitels und dem Verhalten der Hymne-Singenden zusammen die Botschaft bilden, die in der zeitgenössischen protestantischen Predigt wichtige gemeindebauende Funktion einnimmt.

Schlüsselwörter: Homiletik, Die Offenbarung des Johannes, Apokalypitk